

NORSK MINERALNÆRING OG EU-LOV OM KRITISKE MINERALER

Tirsdag 25.03., om bare to dager når dette skrives, skal vi etter planen få vite hvilke gruveprosjekter som får status som strategiske mineralprosjekter i EU. Det er 170 søkere og blant dem 7 fra Norge. De som er kjent er Nussir i Finnmark, Norge Mining i Rogaland, Fensfeltet i Telemark og et prosjekt på Ringerike i Buskerud. Denne prosessen har vært lite kjent og er vanskelig å få innsyn i. Jeg har forsøkt å leite litt, og dette er det viktigste jeg har funnet. Om noen kan legge til eller korrigere, setter jeg stor pris på det.

I 2022 la minerallovutvalget fram sitt forslag til ny minerallov, men dette er ennå ikke behandla av Stortinget. Den viktigste årsaken er trolig at man har venta på CRMA, Critical Raw Material Act, eller EUs lov om kritiske råmaterialer.

Bakgrunnen for CRMA er at Europas del av verdens mineralutvinning har blitt kraftig redusert. Tidlig på 2000-tallet sto EU-landa for bare 3 % av mineralutvinninga i verden, men 20–25 % av forbruket. I 2008 lanserte EU Raw Material Initiative, for å øke egen produksjon, øke gjenvinning og sikre tilgang på råvarer fra tredjeland. Et av virkemidlene i dette initiativet var den såkalte MineFacts-kampanjen, med et samarbeid mellom industri og forskingsinstitusjoner om informasjon til folket om betydningen av mineralutvinning. I Norge var den eneste samarbeidspartneren Nussir ASA, og kampanjen arrangerte folkemøte i Kvalsund. Materiale fra MineFacts er så brukt videre når gruveforkjempere har informert i tilknytning til andre prosjekter.

I 2020 kom en ny plan for å sikre EUs forsyning av kritiske mineraler. Denne blei hardt kritisert av miljøorganisasjonen Friends of the Earth Europe, som omtalte den som desperat plyndring av råvarer i navnet til en antatt grønnere økonomi. Dette blir nå ført videre i CRMA, som blei satt i kraft i EU i mai 2024. Det er ikke lett å sammenfatte denne, da loven er et dokument på omlag 258000 tegn eller 129 normalsider.

Forordningen har fire hovedmål, som i seg sjøl er ei falitterklæring, da de forteller hvor ekstremt avhengig EU i dag er av import fra tredjeland: Innen 2030 skal:

- 10% av EUs forbruk av de strategiske råmaterialene utvinnes i EU
- 40% av EUs forbruk av disse skal foredles i EU
- 25% av EUs forbruk skal dekkes ved resirkulering
- For ingen av de strategiske råmaterialene skal mer enn 65% av EUs forbruk komme fra et enkelt tredjeland.

Dette er altså ikke en beskrivelse av dagens situasjon, det er målet som man skal opp på! Klarere kan det ikke demonstreres at EU-landa har outsourca sin egen mineralindustri og basert seg totalt på import fra andre verdensdeler.

For å korte ned på behandlingstida av søknader om nye gruver skal krava til konsekvensutredninger reduseres og behov for ressursutvinning skal overkjøre hensyn til miljø og andre næringer. Mineralutvinning skal defineres som "overordna samfunnsinteresser".

Et av stridsspørsmåla i de forskjellige EU-organa har vært om vern av urfolksrettigheter skal være med i loven. Det blei tatt inn under behandlinga i EU-parlamentet, men blei fjerna under forhandlingene mellom rådet og parlamentet. Det skjedde etter krav fra Sverige og Finland, nettopp de to EU-landa der slike rettigheter vil kunne hindre nye gruveprosjekter.

EU har gjort det klart at den ser CRMA som EØS-relevant, og under saksbehandlinga i EU kom den norske regjeringa med innspill. Regjeringa uttrykte skepsis til den korte behandlingstida og at det måtte legges mer vekt på miljø og urfolk.

Mineralnæringa i Norge har lenge hatt en klar mening om at CRMA bør inn i EØS-avtalen. I januar 2025 kom meldinga om at regjeringa vil innføre denne raskt, men i mars har det ennå ikke skjedd.

Ei hovedsak i CRMA er at enkelte gruveprosjekter kan få status som strategiske prosjekter. Mineralselskap søker direkte til EU-kommisjonen om å få godkjenning av sine prosjekter som strategisk viktige. Et prosjekt som har fått en slik status og gjerne pengestøtte fra EU, vil være svært vanskelig å stoppe. Både prosjekter i EU og andre land kan søke, og så lenge CRMA ennå ikke er

en del av EØS-avtalen, blir Norge behandla som "tredjeland".

Målet er at prosjektet skal yte et meningsfullt bidrag til sikkerheten for EUs forsyning med strategiske råstoffer, men det skal skje på vilkår av at:

"prosjektet vil blive gjennomført på bæredygtig vis, navnlig for så vidt angår overvåging, forebygging og minimering af miljøvirkninger, forebygging og minimering af socialt negative virkninger gennem anvendelse af socialt ansvarlig praksis, herunder respekt for menneskerettigheder, oprindelige folks rettigheder og arbejdstagerrettigheder ..."

I tråd med dette må det i søknaden begrunnes at disse vilkåra er oppfylt.

Søknaden blir først behandla i EU-kommisjonen, som tilrår eller frarår søknaden, før den sendes for uttalelse til staten der prosjektet skal være. Dersom ikke staten går inn for prosjektet, kan heller ikke kommisjonen godta det.

Hva betyr det så for et prosjekt om det blir godkjent som strategisk? For prosjekter som er i en tidlig fase, vil det kunne få fortgang på søknadsprosessen. Det er nemlig et krav om at prosessen for utstedelse av tillatelse ikke må overstige 27 måneder. Dette vil kunne tvinge gjennom en tillatelse i rekordfart for tre av de omsøkte prosjekta. Til sammenligning brukte Nussir ASA 10 år fra framlegging av planprogram til godkjenning av driftskonsesjon. Uansett hvor langt søknaden har kommet, vil en slik status bety en veldig fordel i forhold til investeringer, og muligheter for å søke om økonomisk støtte fra EU.

Den første fristen for å søke om å få prosjekter godkjent som strategiske var i august 2024, og det kom inn rundt 170 søknader. Fra Norge kom sju søknader, fire for gruver og tre for videreforedling.

Kommisjonens vedtak er varsla 25.03.2025. Når det kommer vil de som vil bli direkte ramma av gruva og offisielt godkjente miljøorganisasjoner kunne klage. Det må gjøres innen 8 uker og det er ei rekke formelle krav som må oppfylles. Saka går da tilbake til EU-kommisjonen, og får ikke klagerne medhold der, gjenstår bare å gå til rettsak. Et nettverk av gruveskeptiske organisasjoner i Europa er allerede i ferd med å bygges opp for å kunne behandle disse sakene og forsøke å hindre at de mest miljøskadelige prosjekta får status som strategiske prosjekter.

Om kort tid risikerer vi altså at EU vil gi velsignelse til noen av de mest omstridte gruveprosjekter i Norge gjennom tidene. Det skjer uten en åpen og demokratisk behandling. Mens norske mineralsøknader er en relativt åpen prosess, der søknader om utslippstillatelse og driftskonsesjon blir sendt på høring, har vi ingen tilgang til gruveselskapa sine søknader om godkjenning som strategisk prosjekt.

Dessverre har det vært svært lite informasjon og debatt om dette i Norge. Verken parti eller miljøorganisasjoner har gjort det til noen stor sak. På Naturvernforbundets landsmøte blei det lagt fram et forslag om at Norge må si nei til CRMA, men forslaget blei nedstemt og oversendt landsstyret. Der skal det behandles i neste uke og resultatet er uvisst.

Jeg vil prøve å følge opp denne informasjonen når vedtaka har kommet, først fra kommisjonen og like etter fra Naturvernforbundets landsstyre.